

Heemtuin Rucphen

Al 40 jaar een 'Paradeske'

Tekst: Jan Nuijten en Kees Verbocht
Foto's: Jan Nuijten

In 1982 ging de eerste spade de grond in voor de aanleg van de Heemtuin in Rucphen (West-Brabant). Dat is nu dus 40 jaar geleden. Dit jubileumjaar is een mooie gelegenheid om terug én vooruit te kijken. In die 40 jaar veranderde er veel. Wat blijft is een 'Paradeske'.

Eind jaren zeventig van de vorige eeuw zocht het regionale Werkvoorzieningsschap (W.V.S.) een werkplek in de open lucht voor werknemers met afstand tot de arbeidsmarkt. Gemeente Rucphen reageerde positief en stelde hiervoor een plek beschikbaar. Dit terrein bestond uit een aantal perceeltjes grasland, een kleine zandafgraving waardoor hoogteverschil was ontstaan, een houtwal en een perceel hei dat aangeplant was met zeedennen. Door bosbrandjes was een deel van die dennen verdwenen, op de open plek ontstond spontaan een eiken-berkenbos. Mans de Jong werd gevraagd om leiding te geven

< Tijdens de aanleg (Foto: Archief Heemtuin Rucphen)

en verrees voor de voorgevel een fraai begroeide rotsplantenmuur van baksteen, mergelblokken, lava en tufsteen. In de spleten en holtes overwinteren vlinders, nestelen vogels en schuilen vleermuizen. Ook is met subsidie een Tasberg, een hooimijt naar West-Brabants model, gebouwd.

In 2018 werd in een bosperceel naast de Heemtuin een belevingsbos aangelegd. Hier kunnen kinderen op een blote-voetenpad lopen, hutten bouwen, ravotten onder toezicht van hun ouders en muziek maken op een dendrofoon.

Organisatie en financiën

Jarenlang, tot 2015, is de tuin intensief onderhouden door de werknemers van de W.V.S. die, vaak zittend op hun knieën, minutieus alle ongewenste plantjes weghaalden. Dit alles onder de bezielende leiding van Mans de Jong, die door zijn optredens in zijn karakteristieke

aan de ontwikkeling en het beheer van de Heemtuin. Ook nam hij de begeleiding op zich van een groep kwetsbare werknemers.

Allerlei biotopen

In 1982 startte de aanleg. Allereerst werd het terrein opgeschoond en omheind. Het ven, de beek en de poelen werden uitgegraven en voorzien van een 60 cm dikke leembodem, hier en daar versterkt met stoeptegels, om het water vast te houden. Vervolgens werd het terrein verdeeld in diverse biotopen (leefgebiedjes). Aangelegd werden een heideterrein, rivierengebied, kalkgrasland, twee akkers, een beekbos, blauwgrasland en een eikenberkenbos. De hei en de andere gebiedjes werden ingeplant, vaak met zelfgekweekte planten. Paden, hier en daar verhard met schelpen, maakten het geheel toegankelijk. Op geschikte uitzichtpunten kwamen bankjes. Langs het ven en de poelen werden steigers gebouwd. Bij de akker verscheen een insectenhotel en een akkerkotje, tevens schuilplek.

Ut Gebouwke

De oude boerenshuur op het terrein werd gesloopt en een nieuw gebouw, Ut Gebouwke, verrees. Ut Gebouwke wordt gebruikt om bezoekers te ontvangen, voor vergaderingen, lessen en andere bijeenkomsten. Met de stenen van de oude schuur werd een muurtje gemetseld met specie van kalk, zand en leem. Al gauw vestigden zich hierop muurplanten.

In 2007 werd Ut Gebouwke grondig verbouwd met Europese subsidie

Ut Gebouwke met rotsplantenmuur en zonnepanelen

Sprundelse dialect op radio en tv bij Omroep Brabant regionale bekendheid kreeg. Hierdoor trok de heemtuin veel bezoekers.

Na 2015 trok de W.V.S. zich terug en werd het beheer overgenomen door vrijwilligers van de in 2003 opgerichte Stichting Vrienden van de Heemtuin Rucphen. Op dit moment werkt nog één W.V.S.-werknemer drie dagdelen per week, betaald door de Stichting. Gemeente Rucphen heeft na 2015 nog vijf jaar subsidie verstrekt. Sinds 2020 moet de Stichting zichzelf financieel zien te bedruipen.

Op zoek naar geld

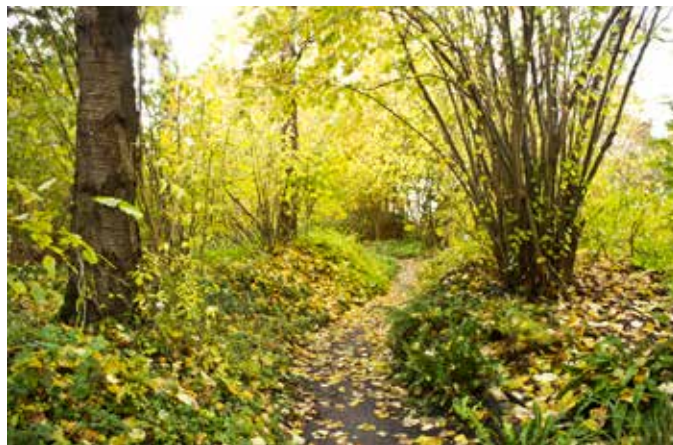
We moesten dus nieuwe inkomsten zien te vinden. De entreeprijs werd verhoogd en er worden cursussen georganiseerd. Door mee te doen

aan allerlei acties zoals NL-Doet en Rabo Clubsupport halen we geld binnen. Lucratief was de verkoop van nestkasten aan Gemeente Rucphen ter bestrijding van de eikenprocessierups, net als de verkoop van nestkasten en insectenhôtels aan particulieren. Voor de gemeente houden we, tegen vergoeding, het buitengebied rondom de heemtuin schoon. Andere bronnen van inkomsten zijn het organiseren van activiteiten voor schoolkinderen, rondleidingen, kruidencursussen, het faciliteren van as-uitstrooiingen en de verkoop van dranken, ansichtkaarten en zaden. De laatste jaren is er geïnvesteerd in nieuwe zonnepanelen en een digibord, voor het scholenproject. Hiermee maken we Ut Gebouwke extra aantrekkelijk voor het cursussen en voorlich-

tingsbijeenkomsten. Ook dit levert ons weer inkomsten op.

Verschillende bezoekersgroepen

Naast de bezoekers uit de buurt trekken we ook ander publiek. De Vlaamse Open Tuindagen trekken veel bezoekers, net als de jaarlijkse Koorepikdag, waarop het graan met de hand gemaaid wordt en op schoven wordt gezet. De extra openstellingen voor fotografen in de ochtend of avond, de zogenaamde 'gouden uren' zorgen voor veel aanloop van amateurfotografen. Naast het educatieve doel vervult de heemtuin ook een maatschappelijke missie. Zo kunnen studenten van diverse groenopleidingen bij ons stage lopen en zijn we een werkervaringsplek voor mensen die moeten (re)integreren.

Vier seizoenen in de heemtuin

Onderhoud aan de waterpartijen

Een volwassen tuin

In de afgelopen jaren is, naast de organisatie, de tuin zelf ook veranderd, volwassen geworden. Kleine struikjes werden inmiddels flinke bosschages en doorkijkjes groeiden dicht. De struwelen worden daarom geregeld in fasen tot de grond gesnoeid. Ook de heide wordt gefaseerd gesnoeid om steeds te verjongen. Daarnaast zijn we vaak bezig met weghalen van ongewenste planten, struiken en bomen. Maaien en snoeien met de hand lukt niet altijd meer. Het aantal vrijwilligers dat voor het onderhoud zorgt wordt steeds kleiner. Ook worden ze steeds ouder, de gemiddelde leeftijd ligt nu op 68 jaar. We zoeken dan ook naar manieren om het werk lichter te maken. In plaats van met de zeis, wordt bijvoorbeeld gemaaid met de bosmaaier.

Veranderingen

Een toenemend probleem is de vergrassing door de stikstofrijke neerslag uit de lucht. Snel groeiende stikstofminnende grassen en bramen verdringen andere planten.

In loop van de tijd zijn veel planten, die op arme grond gedijen, waaronder Rode Lijstsoorten, verdwenen. We gaan de vergrassing tegen door te maaien en af te plaggen. Door het afplaggen creëren we weer schrale grond en beginnen we in feite van voor af aan. We hopen dat de zaden van planten die hier eerder groeiden, weer opnieuw kiemen. Daarnaast proberen we door planten zelf op te kweken uit zaad of aan te kopen, verdwenen soorten weer terug te krijgen of in aantal te laten toenemen. Denk hierbij aan soorten als klokjesgentiaan, parnassia, knikkend nagelkruid, wondklaver, aardaker, veldsalie, mottenkruid en koningskaars. Uiteindelijk streven we naar in totaal zo'n 500 verschillende plantensoorten binnen tien jaar.

Vanwege het succes van onze kruidencursussen gaan we een vergrast weilje omtoveren tot een kruidentuin, waarin we allerlei geneeskrachtige kruiden gaan opkweken. De droogte in de zomers kunnen we goed ondervangen, doordat we een beregeningsinstallatie hebben.

Heemtuin Rucphen

Baanvelden 12

4715 RH Rucphen.

Voor actuele openingstijden:
heemtuinrucphen.nl.

De Tasberg

In de nabije toekomst willen we die gaan moderniseren en automatiseren, zodat niet meer in de vroege ochtend of avond vrijwilligers naar de tuin moeten om de sproeiers te verplaatsen en aan te zetten.

Tot slot

Al 40 jaar zijn we heel erg trots op onze heemtuin, het 'Paradeske van de glimlach'. Volgens ons is het de mooiste heemtuin van Nederland. Bezoekers geven vaak aan verrast te zijn door de mooie tuin. Ook de vrijwilligers zijn verknocht geraakt aan 'onze' heemtuin en leveren, vaak al jarenlang, hun bijdrage. We hopen dit vuur over te kunnen geven aan de volgende generatie, zodat iedereen nog jarenlang van dit pareltje kan blijven genieten.

Jan Nuijten en Kees Verbocht zijn beiden bestuurslid van Stichting Vrienden Heemtuin Rucphen.